Iulian BOLDEA

Ion Horea – memorie și arhetip poetic

I.B. – prof. univ. dr., Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" din Târgu Mureş; cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gh. Şincai" al Academiei Române. Este conducător de doctorat, director al revistei „Acta Marisiensis. Philologia", redactor-şef al revistei „Vatra", membru în colegiul de redacţie al mai multor reviste de cultură. Dintre volumele publicate: *Scriitori români contemporani* (2002); *Poezia neomodernistă* (2005); *Vârstele criticii* (2005); *Istoria didactică a poeziei româneşti* (2005); *Poeţi români postmoderni* (2006); *Teme şi variaţiuni* (2008), *De la modernism la postmodernism* (2011), *Ipostaze şi lecturi critice* (2018).

Cele mai relevante cărți de poeme publicate de Ion Horea (*Coloană în amiază, Umbra plopilor, Bătaia cu aur, Versuri, Calendar, Un cântec de dragoste pentru Transilvania, Eu trebuie să fiu, Noaptea nopților, Podul de vamă, Dealuri de lut, Locul și ceasul, Căderea pe gânduri, Bătăi în dungă, Sonete, Gravuri, Vitraliu* etc.) conturează un destin liric de excepție care, dincolo de mode poetice, a rămas egal cu sine, desemnând o cale de acces spre poezia de cea mai pură tradiție a liricii ardelene, marcată de irizările evocării sau de accente neoexpresioniste. Primele volume de poeme ale lui Ion Horea redau un peisaj bucolic, încadrat atemporal și mitic, în care sunt celebrate muncile câmpului – ritualuri ancestrale ce consacră un întreg destin istoric și care scot în relief imagini simbolice, arhetipale: lutul, pomii, apele, plugul, dealul, drumul etc. Aceste elemente spațiale învestite cu accente mitice îmbină o lirică a roadelor cu atmosfera discretă a evocării ce dă un contur nostalgic perimetrului natal, reprezentându-l atât în elementaritatea sa concretă, cât și în figurări metaforice. Poemul *Pomenire* redă nostalgic un astfel de cadru ritualic al amintirii, în care reveria se înscrie cu voluptate descriptivă într-o natură bucolică, redată prin detalii evocatoare: „Eu m-am născut din grâne, din fân, din cucuruz/ Și-n mine port mireasma pământurilor sfinte./ Și

BDD-A31153 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:39 UTC)

behăitul turmei, și mugetul de vite,/ Și cântecul de greieri îmi stăruie-n auz.// Eu am păzit la vie sub luna cea mai clară/ Din câte răsăriră tăcute oarecând/ Și-n fiecare toamnă, și-n fiecare vară/ De dealurile mele mi-e dor și sunt flămând". În aceste volume de început, poezia anotimpurilor sugerează materialitate intensă, lucrurile au contururi precise, scăldate într-o lumină exultantă ca în poemele consacrate toamnei, fastuoase ferii ale fecundității, într-o lume ce adastă sub imperiul trăirii pure, detașate de aporiile intelectului.

Odată cu volumul *Umbra plopilor*, poezia lui Ion Horea își estompează din ponderea materialității, interiorizându-se. Confesiunea elegiacă și meditația discretă devin polii discursului poetic ce-și transferă energiile semantice în aventura interioară a eului liric. Poetul nu transcrie acum contururile lumii, ale obiectelor, ci, mai curând, evocă ecoul fragil al acestora în spațiul amintirii, conferind legitimitate rezonanței afective ce le încercuiește materialitatea. Poezia roadelor, a opulenței imagistice se înscrie acum pe traiectoria unei dimensiuni a elementarității de sursă expresionistă. Contemplarea lumii deschide, o dată cu acest volum, căi noi de acces spre un tărâm al elementelor primordiale, al originarului; poetul nu se mulțumește să contemple, să înregistreze în mod pasiv, ci își asumă și funcția de a interpela avatarurile lumii din perspectiva unei etici/estetici de o indiscutabilă coerență. Mitologizând universul rural sau dând relief mitic spațiului copilăriei, poetul trasează, prin versurile sale, un fel de itinerar inițiatic, al întoarcerii – purificatoare – la obârșii. În poemele din *Umbra plopilor*, dar și în cele care vor urma, lirismul amintirii, impregnat de tonalități nostalgice, se contopește cu sentimentul timpului, înregistrat cu discreție și gravitate în versuri cu rezonanță afectivă și având impregnate, în filigranul metaforelor, sugestia emoției erotice, a reverberațiilor afective. Poetul excelează mai ales în evocarea unor stări imprecise, vagi, evanescente, care revelează cele mai ascunse valențe afective ale sufletului. Vibrația lumii este esențializată până la sunetul pur al unui vers clasicizat, încărcat de aromele trecutului, rezumând avatarurile existențiale ale unui eu liric grav, neliniștit și contemplativ, pentru care poezia are înțelesurile unei rescrieri esențiale, în caligrafia discret-interogativă, metaforică și confesivă a reliefului lumii. Timpul e dimensiunea fundamentală a acestui univers închis asupră-i ca o monadă, temporalitatea este dimensiunea ce ordonează, imprimă armonie și circularitate acestui spațiu. „Cânte-

BDD-A31153 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:39 UTC)

cul obârșiilor" pe care îl exprimă poetul este, în fapt, un cântec al timpului în care eul își înscrie propria devenire, propriul destin, conturând o stare de utopie a clipei mântuite de evocarea încărcată de reflexivitate interogativă, de neliniște difuză, marcată de un fel de indeterminare ontologică. Memoria afectivă e cea care are rostul de a reînvia și de a reinvesti cu sens spațiul natal, tulburător conturat prin imagini de o sugestivă plasticitate: „Se-nchide-n mine timpul ca-n ochii unui mort,/ Sub coastă-n trifoiște ard pâlcuri mari de tort, /Parcă sunt pașii toamnei rămași de alte dăți/ Și-i fierbere de grauri, dinsus, între acăți./ E-o amăgire-a umbrei ce stăruie pe foi,/ Abia sub talpa goală dac-o mai țin un timp, /Cu nestatornicia acestui joc în schimb./ Aș mai putea să caut, pe-aici, ca un străin./ Când plec aceste locuri mă cheamă să mai vin,/ Și-n asfințit mi-e gândul acum ca un făraș/ Să-i duc din pâlpâirea târzie în oraș". Există în poemele de dragoste o anume discreție metaforică, îmbinată cu tonalitatea meditativă-elegiacă, revelându-se astfel un sentiment difuz, nedecantat, emblematic, la rândul său, pentru universul poetic al lui Ion Horea. Puține, ocazionale aproape, poemele de dragoste nu au autonomie semantică, sunt încărcate și de alte sensuri, contaminate de tema timpului și a evocării. Drumul, metaforă esențială, semnifică întoarcerea la origini, relevând totodată funcția recuperatoare a amintirii ce se încorporează în această metaforă densă și de o deosebită pondere a semnificațiilor: „Câtă cuprindere în depărtatul/ timp al iubirilor cată să spuie/ în ocolire, femeia, bărbatul,/ și drumul suie, încă mai suie./ numai cuvântul, parcă, uitatul,/ niciunul nu vrea să-l spuie,/ bântuie umbre de-a lungul, de-a latul/ și drumul suie, încă mai suie" (*Drumul*). Poezia lui Ion Horea nu mizează pe spectacular, pe nota insurgentă, pe revolta imagistică, ea se detașează printr-o asumare decisă, fără echivoc a tradiției, poetul căutând să reînvie și să impună un cod de reguli estetice și etice, să dea un contur exemplar gesturilor sale sacrificiale și oraculare, sentimentelor și trăirilor sale cele mai intime. În versurile lui Ion Horea regăsim o poetică a peisajului transilvan, transcrisă uneori în tonalități de litanie, alteori în plastică evocatoare și exultantă. Indiferent de aceste două ipostaze, pe care versurile sale le exprimă cu egal dinamism, poetul a rămas, de-a lungul întregii sale cariere poetice, egal cu sine, interogându-se patetic și evocând cu candoare, dar configurând în același timp o tonalitate lirică remarcabilă prin acuitate și construcție a viziunilor, prin muzicalitatea

BDD-A31153 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:39 UTC)

persuasivă, dar și prin calitatea confesiunii – garanție a autenticității artistice.

În viziunea lui Nicolae Manolescu, profilul poetic al lui Ion Horea poate fi examinat prin apelul la o schemă triadică a receptării, din care fac parte „o ureche muzicală absolută", „simțul formei" și „lungimea antenelor", cu alte cuvinte amplitudinea culturii poetice. Al. Cistelecan îl consideră pe Ion Horea un fel de pillatian de Ardeal, prin repertoriul tematic și ritualul imaginativ ce glisează înspre un ritual anamnestic. Caligrafii ale avatarurilor memoriei, poemele lui Ion Horea reprezintă transcrieri suave ale neliniștilor și avânturilor eului, pe urmele unei tradiții transilvane îndelungate. Sensibilitatea poetului, născută din „grâne, din fân, din cucuruz", este conectată la „mireasma pământurilor sfinte" din Câmpia Transilvaniei, vibrând, totodată, la „cântecul de greieri", la „behăitul turmei" sau la „mugetul de vite". Muzicalitatea versurilor, armoniile interioare ale poemelor nu exclud gravitatea subtextuală, reculegerea, retranșarea în sine, căința sau sentimentul cvasireligios al naturii din unele versuri.

Irizările memoriei transcrise de Ion Horea în volumul *Scribul* (2011) reflectă sugestivitatea unui imaginar poetic care își conservă în articulațiile versurilor asumarea adevărurilor tradiției și ale istoriei, într-o tonalitate discretă și învăluitoare, fără exhibări ale eului sau inflamări retorice: „Eu nu sunt decât scribul. Voci oculte/ Îmi spun să le-nsemnez și să vă las/ Din câte-au fost pe vremuri, mult mai multe,/ Măcar din urma lor care-a rămas,/ Poate va fi și cineva s-asculte./ Eu nu-s decât scribul fără glas. [...] Eu nu-s decât un martor care-aleargă/ Și zvârle-n calea roiului țărână/ Până la rât în adumbrirea largă/ A unui trunchi de salcie bătrână,/ Foșniri și zumzet crucea zilei leagă/ Sub coșnița ce-așteaptă într-o rână. [...] Eu nu-s decât drumețul, pentru-o oară/ Oprit să însemnez, să mai ascult/ Oculte voci cât nici nu pot să moară/ Și nici să-ntoarne stinsul lor tumult/ Din uruirea pietrelor de moară/ În măcinișul lor de mai demult" (*Scribul*).

Depozitar al trecutului și al memoriei, poetul/scribul își asumă misiunea morală a neuitării („Să uit de câte-au fost e foarte greu"), a recuperării unui spațiu-timp privilegiat al obârșiilor („Pereții casei văruiți de lună./ Pe înserat ograda rourată/ Și-n conie, la cină, împreună.../ Nu vor mai fi acestea niciodată!"). Geografia transilvană favorizează astfel

BDD-A31153 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:39 UTC)

reverberații nostalgice, transferându-și în spațiul cuvântului domoala sa alcătuire, tectonica ei armonioasă: „Și să le-arăți tăblițe scrise, de lut, de piatră și de scânduri/ Prin care lași în lumea asta fărâma ta de vis și gânduri/ Și să întrebi de unde-i pasul greoi când nu ajungi la nime/ Prin încâlcirea de cuvinte din versuri searbede și rime,/ Când ce-i de spus e spus de ele, de dealurile tale-n dungă/ Până la margini transilvane învălurirea lor s-ajungă" (*Halucinații*). Evocarea, simplă și gravă totodată, susține arhitectura calmă a acestui peisaj, refăcut în liniile unui imaginar nostalgic de rostirea poetică ce-și asumă un rol anamnestic, evocator și invocator totodată: „Mai lasă-mi, Doamne, măcar jarul de după deal, din asfințire,/ În vatra cerului, la cină, s-atârn ceaunul meu lunar/ Pe când păianjenul sub grindă își toarce firul lui subțire/ Din ce în ce mai fără noimă precât din ce în ce mai rar" (*Rugăciune*).

În unele poeme, gândul efemerității propriei condiții se desenează în volute retractile, amăgitor și nestatornic ca însăși existența: „ca un bolid/ prin spații goale/ un gând perfid/ îmi dă târcoale// plutind prin vid/ în rotocoale/ eu îl desfid/ că-mi dă târcoale// să-mi pună-n blid/ să umple oale/ un gând timid/ îmi dă târcoale// stângaci, livid/ cu vorbă moale/ dar nu-i deschid/ să-mi dea târcoale/ de nopți avid/ să-l scriu pe coli/ un gând stupid/ îmi dă târcoale" (*Un gând*). Starea de alienare, de îndepărtare de lumea copilăriei, dorul de trecut, povara amintirii sunt asociate cu o conștiință transparentă a efemerului: „Într-o zi pe drumul țării ai trecut în altă lume/ Și-ai rămas într-o câmpie să duci dorul lor de-atunci/ Să te-mbeți în amintire de livezi și de legume/ Pân' la dealurile tale așteptând să mai ajungi" (*Vedere*).

Lumea satului, matrice arhetipală a poemelor, e desenată în versuri limpezi și precise, lipsite de artificii retorice, în versuri ce refac o întreagă atmosferă, un întreg ritual al copilăriei, prin exercițiul evocator al cuvântului frust, cu aromă regională (*nime, blid, ferești, ler, cărpător*): „Acele nopți de iarnă se-ntorc, acele nopți/ Când aromeau în casă din ler bostanii copți/ Și parcă lemne-n sobă pocnesc să mai anunțe/ Cum fierbe de cu seară și oala de grăunțe./ Pe la ferești, sclipire de ger și-ntunecime/ Și nime nu-i s-aducă vreo știre de la nime./ Acele nopți de iarnă în casa din hotar/ Când liniștea te-ncinge și-o porți ca un pieptar/ Și parcă-n jurul mesei uităm c-afară-i frig/ Cum fierbe mămăliga și-n hârb jumări se frig./ Pe grinzi umbrește lampa și-o vorbă

BDD-A31153 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:39 UTC)

când mai spui/ O soarbe fiecare încet din blidul lui./ Acelor nopți de iarnă le mai rămân dator/ Când mămăliga-n abur cădea pe cărpător/ Și laptele din oală și varza cu ulei/ Cum așteptau alături să iei și să mai iei,/ Și totul, ca o rugă nespusă în zadar./ Pe un perete, lumea sfârșea în calendar" (*Remember*).

Versurile lui Ion Horea rescriu, în ritmica lor învăluitoare, în arhitectura lor fluidă, un întreg univers al tradiției simbolice, al istoriei și al unei mitologii personale în care satul, hotarul sunt repere arhetipale încărcate de nostalgie și sensibilitate ale geografiei transilvane.

Bibliografie critică selectivă

Iulian Boldea, *De la modernism la postmodernism*, Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior", 2011.

Grigore Grigurcu, *Existența poeziei*, București, Cartea Românească, 1986.

Mircea Iorgulescu, *Prezent*, București, Cartea Românească, 1985.

Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei, Metamorfozele romanului*, București, Polirom, 1999.

Dumitru Micu, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, București, Saeculum I. O., 2000.

Mircea Muthu, *Repere culturale transilvane*, vol. I, Cluj-Napoca, Eikon, 2014.

Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism, 1948-1964*, vol. I, ediția a 2-a revizuită, București, Cartea Românească, 2010.

Ion Pop, *Jocul poeziei*, București, Cartea Românească, 1985.

Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane 1941-2000*, București, Mașina de scris, 2005.

Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, București, Editura Eminescu, 1995.

Ion Vlad, *În labirintul lecturii*, Cluj-Napoca, Dacia, 1999.

BDD-A31153 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:23:39 UTC)